

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ В УКРАЇНІ

Волошанівська Т. В.

У науковій статті був здійснений аналіз рішень Європейського суду з прав людини та положень чинного кримінального процесуального законодавства України щодо реалізації права на безоплатну правову допомогу як складової частини засади забезпечення права на захист у кримінальному провадженні. Проаналізовано стандарти справедливості Європейського суду з прав людини щодо вирішення питання про надання безоплатної правової допомоги.

Запропоновано внести зміни до чинного Кримінального процесуального кодексу України, що визначають зміст письмового повідомлення про підозру. З метою підвищення рівня забезпечення права підозрюваного на захист пропонується покласти на слідчого, прокурора обов'язок під час повідомлення особі про підозру щодо неї зазначати докази, якими ця підозра обґрунтовується.

Ключові слова: право на захист, суб'єкти захисту, засада забезпечення права на захист, права підозрюваного, права обвинуваченого, європейські стандарти справедливого судового розгляду, ефективний захист у кримінальному провадженні.

В науковій статті проведено аналіз рішень Європейського суду по правам людини та положень діючого кримінального процесуального законодавства України щодо реалізації права на безоплатну правову допомогу в якості складової частини принципу забезпечення права на захист в кримінальному провадженні. Сделан аналіз стандартів справедливості Європейського суду по правам людини при вирішенні питання про надання безоплатної правової допомоги.

Предложено внести изменения в действующий Уголовный процессуальный кодекс Украины, определяющие содержание письменного уведомления о подозрении. С целью повышения уровня обеспечения права подозреваемого на защиту предлагается возложить на следователя, прокурора обязанность при сообщении лицу о подозрении относительно него указывать доказательства, которыми это подозрение обосновывается.

Ключевые слова: право на защиту, субъекты защиты, принцип обеспечения права на защиту, права подозреваемого, права обвиняемого, европейские стандарты справедливого судебного разбирательства, эффективная защита в уголовном производстве.

Voloshanivska T. V. European standards of providing free legal aid in criminal proceedings: problematic aspects of implementation in Ukraine

The scientific article analyzed the decisions of the European Court of Human Rights and the provisions of the current criminal procedure legislation of Ukraine regarding the implementation of the right for free legal assistance as part of the principle of ensuring the right to protection in criminal proceedings. The standards of fairness of the European Court of Human Rights in resolving the issue of providing free legal aid are analyzed.

Proposed to change the Criminal Procedure Code of Ukraine that determines the content of the written noti-

fication of suspicion. In order to increase the level of ensuring the suspect's right to defense, it is proposed to impose the responsibility on the investigator and on the prosecutor to indicate the confirming evidence during the notification of suspicion to a person.

It has been established that legal aid that provided by an attorney, is effective aid, if it is provided in an active and qualified manner.

According to the practice of European Court of Human Rights, the right to protection is a complex law, which includes: 1) the right to protection from prosecution (suspicions, accusations, etc.), which is implemented by person who is the subject of such harassment; 2) rights to protection, provided by a defender, who was chosen by an accused or appointed to him free of charge, which, in turn, can be divided into two subgroups: a) rights that taken by accused with the help of their Defender; b) right to legal assistance provided by the defender directly to the accused; 3) law requirements to subjects empowered by authority as for providing by them the right of the accused to protection in accordance with legislation.

It appears that the following changes to the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine of Ukraine can become the crucial provisions, on the basis of which the person would be guaranteed the right to effective protection in criminal proceedings at the earliest stage of criminal proceedings.

Key words: right to protection, subjects of protection, basis for ensuring right to protection, rights of suspect, rights of the accused, European standards for fair trial, effective protection in criminal proceedings.

Постановка проблеми та її актуальність. Фундаментальне значення в Україні як демократичній і правовій державі відведено праву особи на правову допомогу, яке закріплене у ст. 59 Конституції України. Це право є одним із конституційних, невід'ємних прав людини. Окрім того, у ст. 63 Конституції України закріплено право на захист підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного. Варто зазначити, що безоплатна правова допомога адвоката не є безумовним правом кожного. Можливість отримання такої допомоги є додатковою гарантією доступу до правосуддя тих, хто не може сам оплатити юридичні послуги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика теми щодо права особи на безоплатну правову допомогу як складової частини права на захист у кримінальному провадженні, зокрема в контексті його тлумачення Європейським судом з прав людини (далі - ЄСПЛ), детально висвітлена в багатьох наукових працях, зокрема: А.М. Бірюкової, І.Ю. Гловацького, С.О. Ковальчук, О.В. Малахової, І.М. Одинцової, Ю.В. Хоматова, Б.І. Яворського й ін.

Метою статті є аналіз рішень Європейського суду з прав людини та положень чинного кримінального процесуального законодавства України щодо реалізації права на безоплатну правову допомогу як складової засади забезпечення права на захист у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. З огляду на п. 3 (с) ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі - ЄКПЛ), ЄСПЛ відзначив, що право обвинуваченого на надання за певних обставин безоплатної правової допомоги становить собою один з аспектів поняття справедливого судового розгляду кримінальних проваджень ("Quaranta v. Switzerland" [17]). На думку ЄСПЛ, право на безоплатну правову допомогу захисника у разі, коли це необхідно, не є альтернативним праву захищати себе особисто. Це право є незалежним, щодо нього застосовуються об'єктивні стандарти. Якщо у справі йдеться про правову проблематику, яка передбачає наявність певного рівня професійних знань, то держава не може вимагати від обвинуваченого, щоб він самостійно розв'язував такі питання ("Pakelli v. Germany" [15], "Artico v. Italy" [1]).

О.А. Банчук і Р.О. Куйбіда слушно звертають увагу на те, що у практиці ЄСПЛ немає тлумачення терміна «безоплатна» стосовно правової допомоги, згаданого в п. 3 (с) ст. 6 Конвенції. Водночас слушною є пропозиція цих авторів застосувати аналогію щодо визначення цього терміна стосовно допомоги перекладача. Так, у справі "Luedicke, Belkecom and Kof v. Germany" [12] заявники спочатку були звільнені від попередньої оплати послуг перекладача, але після засудження на них поклали обов'язок з оплати цих послуг. Покладення такого обов'язку Судом на заявників було визнано порушенням їхнього права на отримання безоплатної допомоги перекладача, оскільки, на думку Суду, остання не означає ані звільнення від сплати на визначених умовах, ані тимчасових пільг з оплати, ані призупинення платежу, а загальне і цілковите звільнення від необхідності платити. Отже, і на особу, якій надано безоплатну правову допомогу, після ухвалення судового рішення у справі не може бути покладено обов'язок відшкодування державі витрат, пов'язаних із наданням такої допомоги [2, с. 52]. Із цим висновком цілковито узгоджуються положення ч. 3 ст. 120 Кримінального процесуального кодексу України, якою передбачено, що допомога захисника, залученого для здійснення захисту за призначенням у випадках, передбачених цим Кодексом та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, надається державним коштом і є безоплатною для підозрюваного, обвинуваченого.

У межах будь-якої програми безоплатної правової допомоги повинні існувати підстави для надання послуг державним коштом, а також процедури ухвалення рішень за запитами про надання таких послуг. Відповідно до п. 3 (с) ст. 6 ЄКПЛ, безоплатна правова допомога може бути надана особі лише за одночасної наявності двох умов, як-от: 1) відсутність в особі коштів («умова стану»); 2) інтереси правосуддя вимагають надання такої допомоги («умова суті»).

В основі умови стану, відомої також як «тест на бідність, нужденність», лежить фінансовий критерій, що дозволяє визначити брак в особі коштів для оплати юридичної допомоги захисника [5, с. 10]. З метою підтвердження факту відсутності в особі коштів на правову допомогу національним органам доцільно дослідити

заяву особи про її майновий стан, довідки компетентних органів влади, декларації про доходи і майно ("Pakelli v. Germany" [15]). Водночас встановлення майнового порога, який зумовлює право на отримання безоплатної правової допомоги, віднесено Судом до компетенції держави ("Santambrogio v. Italy" [18]). Обвинувачений повинен продемонструвати, що в нього немає коштів для оплати правової допомоги. Проте йому немає необхідності робити це «поза будь-яким сумнівом», досить «деяких свідчень» про те, що це так, тобто «відсутність чітких свідчень протилежного» може бути встановлена ("Pakelli v. Germany" [15]).

На стадіях оскарження судових рішень ЄСПЛ застосовує тестування на бідність таким самим чином, як і на інших стадіях провадження, додатково з'ясовує, чи забезпечив суд заявнику допомогу адвоката на попередніх стадіях провадження, а також чи його фінансовий стан відтоді поліпшився [19, с. 26].

В Україні такий майновий стан особи, що надає їй право користуватись безоплатною правовою допомогою, чітко визначений у п. 1 ч. 1 ст. 14 Закону «Про безоплатну правову допомогу». Так, згідно із цією нормою, право на безоплатну правову допомогу мають особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого законом для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також інваліди, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб.

Умова суті («тест на наявність інтересів правосуддя») пов'язує надання безоплатної юридичної допомоги з вимогами інтересів правосуддя. Ні ЄКПЛ, ні інші міжнародні документи не розшифровують змісту цього поняття. Для його визначення доцільно звернутись до практики ЄСПЛ. Суд розуміє інтереси правосуддя насамперед як створення умов для детального і справедливого розгляду кожної справи. Зокрема, на думку Суду, інтереси правосуддя вимагають безоплатного надання правової допомоги в таких випадках: 1) тяжкість злочину, у вчиненні якого обвинувачується особа, отже, і суворість можливого покарання ("Benham v. The United Kingdom" [10]); 2) складність справи ("Padalov v. Bulgaria" [14]); 3) здатність індивіда самостійно представити свої інтереси, ураховуючи стан здоров'я, вік, освітній рівень, знання мови тощо ("Quaranta v. Switzerland" [17], "Temirgaliev v. Russia", "Hoang v. France" [16]).

Усі три чинники мають розглядатися разом, але вони не обов'язково повинні бути кумулятивними - будь-який із трьох може забезпечити необхідність надання безоплатної правової допомоги. На додаток до цих трьох чинників на стадії оскарження судових рішень ЄСПЛ розглянув деякі додаткові чинники: характер процесу, спроможність не представленого скажника навести певні юридичні доводи, суворість покарання, накладеного нижчими судами [19, с. 27].

ЄСПЛ зазначив, що підстави і порядок вирішення питання про надання безоплатної правової допомоги або відмову в ній повинні унеможливлувати свавілля національних органів. Аналіз практики Суду дозволяє виділити такі стандарти справедливості під час вирішення питання про надання безоплатної право-

вої допомоги: 1) зрозумілість застосовуваних критеріїв оцінки, відсутність надлишкових вимог ("Del Sol v. France" [11]); 2) винесення мотивованого рішення за заявою про надання безоплатної правової допомоги ("A. B. v. Slovakia" [9]); 3) можливість оскаржити відмову в наданні такої допомоги [7, с. 491-492].

Відповідно до ч. 1 ст. 49 Кримінального процесуального кодексу (далі - КПК) України, слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд зобов'язані забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні в разі, якщо участь захисника є обов'язковою, а підозрюваний, обвинувачений не залучив захисника. Це такі випадки: 1) щодо особливо тяжких злочинів; 2) щодо осіб віком до 18 років, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення; 3) щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру; 4) щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права; 5) щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження; 6) щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування; 7) щодо реабілітації померлої особи; 8) щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження; 9) у разі укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості (ст. 52 КПК України). З даного переліку варто зробити висновок, що вітчизняний законодавець саме зазначені вище випадки вважає такими, коли «інтереси правосуддя» вимагають надання правової допомоги, зокрема й безоплатної.

Крім того, законодавець додатково надав можливість слідчому, прокурору, слідчому судді та суду самостійно вирішувати питання про необхідність залучення захисника і в інших випадках, зважаючи на обставини кримінального провадження, якщо підозрюваний, обвинувачений не залучив його (п. 3 ч. 1 ст. 49 КПК України). Водночас, на наш погляд, у даній нормі неналежно визначені критерії для ухвалення зазначеними посадовими особами й органами рішення про залучення захисника. Зокрема, зважаючи на практику ЄСПЛ, таким критерієм передусім є здатність індивіда самостійно представляти свої інтереси.

Водночас не можна погодитися з тим, що зазначеними умовами вичерпується можливість обвинуваченого скористатись безоплатною правовою допомогою. Ідеться не лише про розглянутий вище випадок, коли в обвинуваченого відсутні кошти для самостійного призначення захисника. Відповідно до останнього абзацу ч. 1 ст. 49 КПК України, захисник може бути залучений слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом в інших випадках, передбачених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги. Зокрема, п. п. 5 та 6 ч. 1 ст. 14 Закону «Про безоплатну правову допомогу» надають право на безоплатну допомогу у вигляді захисту також будь-яким іншим особам, що відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважаються затриманими або стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. У цьому сенсі українське законодавство значно покращує становище підозрюваного (обвинуваченого) порівняно з мінімальними стандартами, встановленими ЄСПЛ.

Проте трапляються й обмеження права на безоплатну допомогу, спричинені проблемами правозастосування. Так, у справі «Балицький проти України» [6] Суд констатував проблему, яка постійно виникає у справах щодо України та полягає в помилковій кваліфікації вбивств на початковому етапі досудового розслідування, що вимагає обов'язкового надання правової допомоги, на менш тяжкі злочини, у зв'язку із чим заявники позбавляються належної правової допомоги.

Вітчизняна практика також констатувала такі випадки. Так, Згурівський районний суд Київської області під час розгляду кримінального провадження за обвинуваченням ОСОБА_4 за п. 4 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу (далі - КК) України встановив, що з моменту початку досудового розслідування кримінального провадження щодо ОСОБА_4 за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України, органом досудового розслідування були проведені всі слідчі (розшукові) дії без участі захисника, на яких ґрунтується остаточне обвинувачення ОСОБА_4 у вчиненні злочину, передбаченого п. 4 ч. 2 ст. 115 КК України, та в досудовому розслідуванні в таких категоріях кримінальних проваджень передбачається обов'язкова участь захисника. Проте за кваліфікування злочину як менш тяжкого і отримання сумнівної відмови ОСОБА_4 від захисника орган досудового розслідування позбавив його права мати захисника на первісних етапах розслідування, що Суд розцінює як порушення обвинуваченого права на захист, що є істотним порушенням вимог кримінально-процесуального закону, що свого часу було зазначено в рішеннях ЄСПЛ, серед яких «Бенгем проти Сполученого Королівства», «Шабельник проти України» та «Балицький проти України» [8].

Окрім даного права, обвинувачений користується й іншими правами вимагати від уповноважених державних органів забезпечити реалізацію його права на захист. Так, він наділений правом вимагати надання інформації, необхідної йому для здійснення захисту. Як відзначає ЄСПЛ, у кримінальних справах вимога надання повної та детальної інформації про характер і причини обвинувачення, висунутого проти особи, є істотною умовою для забезпечення справедливого провадження ("Mattoccia v. Italy" [13]).

Слушною видається думка тих авторів, які вважають, що вимога вмотивованості рішення означає необхідність обов'язкового наведення в тексті документа доказів, що підтверджують висновки про наявність кримінального правопорушення і винуватості конкретної особи в його вчиненні [4]. Відсутність вказаної інформації в повідомленні про підозру значно обмежує можливість сторони захисту щодо ефективної реалізації своїх прав та ставить її у значно гірше становище порівняно зі стороною обвинувачення, оскільки протягом тривалого відрізка часу (фактично протягом усієї стадії досудового розслідування до моменту, коли прокурор не дійде висновку про достатність зібраних доказів та не повідомить підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування) ця сторона не має можливості дізнатись про зібрані проти неї докази, отже, і здійснювати збір доказів, що спростовують підозру. Тому з метою підвищення рівня забезпечення

права підозрюваного на захист необхідно покласти на слідчого, прокурора обов'язок під час повідомлення особі про підозру щодо неї зазначати докази, якими ця підозра обґрунтовується. Для цього варто доповнити ч. 1 ст. 277 КПК України, яка визначає перелік відомостей, які має містити письмове повідомлення про підозру, новим пунктом такого змісту: «61) докази, якими обґрунтовується підозра».

У контексті розгляду питання щодо структури права на захист у кримінальному провадженні варто відзначити, що, окрім права захищати себе самостійно чи за допомогою обраного або призначеного адвоката, обвинувачений має також право вимагати від державних органів, на яких законом покладено відповідний обов'язок, забезпечити реалізацію свого права на захист. У вітчизняній науковій доктрині право на захист також визначають як передбачену Конституцією й іншими законами можливість особи використовувати для захисту свого права власні дозволені законом примусові дії або звернутися до компетентних державних чи міжнародних органів (організацій) з вимогою примусити зобов'язану особу до правомірної обов'язкової поведінки [3, с. 246]. Із цього визначення вбачається, що структура права на захист в загальному вигляді включає як право на власні дії, так і право вимагати виконання своїх обов'язків зобов'язаною стороною. У межах наданого обвинуваченому права на захист він наділений можливістю вимагати від органів досудового розслідування та суду надання інформації, необхідної обвинуваченому для здійснення захисту, надання йому достатніх часу та можливостей для підготовки захисту, забезпечення участі у справі захисника, забезпечення конфіденційності спілкування із захисником, виклику свідків, проведення експертиз, залучення і розгляду інших доказів тощо. Отже, процесуальним правам обвинуваченого та захисника відповідають обов'язки органів досудового розслідування, прокуратури, суду щодо забезпечення реальної можливості їх реалізації.

Висновки. ЄКПЛ закріплює за кожним обвинуваченим, підозрюваним (*de facto* чи *de jure*) комплексне право на захист, яке практикою ЄСПЛ значно розширене та включає низку процесуальних прав особи, що зазнає кримінального переслідування, які умовно можна розподілити на три групи. Перша - права, спрямовані на захист від кримінального переслідування (підозри, обвинувачення тощо), що здійснюються особисто особою, яка піддається такому переслідуванню. Друга - права, пов'язані із захистом, що здійснюються за допомогою обраного обвинуваченим чи призначеного йому безкоштовно захисника, які, у свою чергу, як видається, можна розподілити на дві підгрупи: а) права, які здійснюються обвинуваченим через свого захисника; б) права на юридичну допомогу, що надається захисником безпосередньо обвинуваченому (право на побачення із захисником, право давати захиснику вказівки щодо здійснення захисту й отримувати від нього необхідне консультування). Третя - права вимоги до суб'єктів владних повноважень щодо забезпечення ними відповідно до чинного законодавства права обвинуваченого на захист.

Варто відзначити, що надання особі широкого спектра прав, спрямованих на захист від кримінального переслідування, ще не гарантує їй реальної можливості здійснення такого захисту. Перелік цих прав є кількісним показником. Аналіз судової практики дозволяє зробити висновок,

що зовнішнє дотримання процесуальних прав обвинуваченого, які забезпечують його захист, далеко не завжди є гарантією ефективності такого захисту. Водночас ЄСПЛ значну увагу приділяє саме якійсь характеристикі права на захист - його ефективності. Її критерії по-різному глумачаться у вітчизняному законодавстві та практиці ЄСПЛ, а тому потребують детального дослідження.

Література

1. «Артико (Artico) проти Італії». URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461454/2461454.htm>.
2. Банчук О.А., Куйбіда Р.О. Вимоги ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод до процедури здійснення судочинства. Київ: «ІКЦ «Леста»», 2005. 116 с.
3. Барабаш Т.М., Левицька Л.В. Законодавчі та наукові орієнтири захисту прав особи у кримінальному провадженні України. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 246-249.
4. Гринюк В.О. Повідомлення про підозру як форма здійснення первинного обвинувачення у кримінальному провадженні. *Форум права*. 2017. № 1. С. 20-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_1_6.
5. Оверчук С.В. Умови надання безоплатної правової допомоги в контексті прецедентної практики Європейського суду з прав людини. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2016. № 1 (13). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n1/16osvzpl.pdf>.
6. Справа «Балицький проти України». URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_726.
7. Стандарты справедливого правосудия (международные и национальные практики) / кол. авт.; под. ред. Т.Г. Морщаковой. Москва: Мысль, 2012. 584 с.
8. Ухвала Згурівського районного суду Київської області від 20 березня 2012 р. у справі № 1-23/12. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28120116>.
9. Case of A. B. v. Slovakia. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22CASE%20OF%20A.B.%20v.%20SLOVAKIA%22%2D%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%2D%22itemid%22:%5B%22001-60965%22%5D%7D>.
10. Case of Benham v. United Kingdom. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/a399b9/pdf/>.
11. Case of Del Sol v. France. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/7530c5/pdf/>.
12. Case of Luedicke, Belkacem and Koç v. Germany. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/926b80/pdf/>.
13. Case of Mattoccia v. Italy. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/5e07d3/pdf/>.
14. Case of Padalov v. Bulgaria. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-76671%22%5D%7D>.
15. Case of Pakelli v. Germany. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/2ac0f6/pdf/>.
16. Case of Pham Hoang v. France. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Hoang%22%2D%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%2D%22itemid%22:%5B%22001-57791%22%5D%7D>.
17. Case of Quaranta v. Switzerland. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/24dd40/pdf/>.
18. Case of Santambrogio v. Italy. URL: <http://echr.ketse.com/doc/61945.00-fr-20030128/view/>.
19. Open Society Justice Initiative. Case Digests: European Standards on Criminal Defence Rights. URL: <https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/digests-arrest%20rights-european-court-human-rights-20130419.pdf>.

Волошанівська Т. В.,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри кримінального процесу

Одеського державного університету внутрішніх справ